

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Вовк Лесі Григорівни «Товариство «Учительська громада» у суспільно-культурному житті Галичини» (1908 – 1939)»,

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю

07.00.01 – історія України

В умовах політичної системи Австро-Угорської монархії, упродовж міжвоєнного періоду ХХ ст. відстоювання прав українців на вільний розвиток мови, культури, традицій стало основоположним завданням національно свідомої української інтелігенції національно-культурних, педагогічних товариств, що наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. постали у Східній Галичині. Особлива увага у цей період приділялася проблемі боротьби за українське шкільництво адже збереження української за своїм духом школи забезпечувало якісний культурно-освітній поступ українського народу.

Власне дисертаційна робота Л.Г. Вовк присвячена маловивченій сучасною українською історіографією проблемі – становленню та розбудові товариства «Учительська громада» (1908 – 1939 рр.), яке відстоювало права українських педагогів в умовах полонізації системи освіти у першій третині ХХ ст., прагнуло розширити мережу українських шкіл та загалом дбало про піднесення культурно-освітнього рівня українців Галичини.

Дисертація Л.Г. Вовк має продуману, виважену структуру, яка дозволила авторці досягти поставленої мети і розв'язати передбачені завдання. Здобувачка чітко визначила мету (проаналізувати діяльність товариства «Учительська громада» у суспільно-культурному дискурсі першої третини ХХ ст.), об'єкт (політичні та культурно-освітні процеси в Західній Україні) і предмет дослідження (організаційна структура та напрями діяльності «Учительської громади»), хронологічні межі роботи, які охоплюють 1908 – 1939 рр. та докладно описала застосовані методологічні прийоми (с. 15–18).

Дисертаційна робота містить елементи наукової новизни, що характеризують її відповідну наукову і практичну цінність. Спостерігається кореляція між метою, завданнями і висновками проведеного дослідження. Зокрема, уперше в українській історіографії: комплексно проаналізовано організаційну структуру та напрями діяльності «Учительської громади»; досліджено трансформацію програмних положень громадівців; охарактеризовано географію поширення діяльності товариства, показано періоди «спаду» / зростання його ролі у суспільно-культурних процесах Галичини; з'ясовано якісний / кількісний склад «Учительської громади» на кожному з історичних відтинків (Австро-Угорська монархія, Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР), Друга Річ Посполита), діяльність лідерів товариства; розглянуто спроби організації налагодити контакти із міжнародними учительськими товариствами.

Огляд історіографії досліджуваної проблеми (с. 19–35) показав, що на сьогодні існують численні «білі плями» при висвітленні історії створення та діяльності «Учительської громади» у першій третині ХХ ст. Використання наукових публікацій, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів дозволило дисертантці системно підійти до розгляду різноманітних аспектів обраної теми та обґрунтувати її власне бачення виконання поставлених завдань.

Констатуємо – вітчизняні та зарубіжні дослідники чимало зробили для з'ясування ролі національно-культурних товариств («Просвіта», «Рідна школа» та ін.) щодо «українізації» навчального процесу, відкриття українських середніх шкіл, захисті професійних інтересів учительства у різні історичні періоди, переважно після проголошення незалежності України. Однак, незважаючи на доволі значне коло публікацій, як показує дисертаційна робота Л.Г. Вовк, на сьогодні відсутні спеціальні комплексні дослідження, присвячені діяльності товариства «Учительська громада». У цьому полягає значна актуальність пропонованої дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформовані у дисертації – достатньо обґрунтовані, оскільки базуються на широкій джерельній базі,

враховують позиції сучасних дослідників-науковців з історії, педагогіки, політології та не суперечать основним тенденціям досліджень з профільної проблематики. У роботі опрацьовано численні законодавчі та нормативно-правові документи, матеріали державних архівів та періодичної преси, публікації істориків, педагогів, політологів.

Заслуговує на увагу запропонована здобувачкою класифікація джерел, яку розділено на чотири проблемні блоки: (а) законодавчі / нормативно-правові документи центральних та місцевих органів влади Австро-Угорщини, ЗУНР та Другої Речі Посполитої; (б) матеріали «Учительської громади», інших національно-культурних товариств Галичини, а також політичних партій; (в) мемуари; (г) матеріали періодичної преси, підручники, проекти навчених програм підготовлені членами товариством упродовж всієї історії свого існування (с. 36). Подібна градація джерел дозволила Л.Г. Вовк застосувати оптимальні підходи при їх пошуку, відборі і використанні.

Охарактеризувавши суспільно-культурні та суспільно-політичні умови діяльності українських національно-культурних товариств у першій третині ХХ ст., Л.Г. Вовк аргументовано стверджує, що «Учительська громада» – одне з небагатьох українських товариств Галичини, яке опікувалося українськими педагогами, дбало про їх професійне зростання та матеріальне забезпечення, формувало їх «національний світогляд», залучало до громадсько-політичної діяльності (с. 179).

Проаналізувавши організаційний розвиток «Учительської громади» (с. 53–90), Л.Г. Вовк констатує, що українські педагогічні товариства наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., за невеликим винятком, діяли у вкрай несприятливих суспільно-політичних умовах, що, водночас, ускладнювало й становище українських педагогів. У роботі відзначено, що для їх захисту товариством використовувався широкий арсенал засобів: від надсилання меморандумів до центральних органів влади до проведення краєвих віч та інших протестних акцій (с. 90).

Здобувачка слушно зауважує, що «інші товариства Галичини напевне могли б позаздрити кадровому складу «Учительської громади»: М. Грушевський, Ю. Романчук, О. Терлецький, К. Студинський та ін. Кожний з лідерів товариства привносив у його діяльність неповторний свій стиль праці, ідеї, які покращували зміст і якість громадської організації. Зрештою своєю присутністю в «Учительській громаді» вони піднімали її суспільний імідж, авторитет, престиж товариства» (с. 167).

У дисертації на конкретних прикладах яскраво показано, що після включення території Західної України до складу Польської держави, розпочалася широкомасштабна полонізація українського населення краю, ліквідація українських освітніх установ та організацій, а ухвалені у другій половині 1920-х рр. закони у сфері освіти діяли без суттєвих змін до початку Другої світової війни (с. 91–151).

Л.Г. Вовк робить висновок, основний лейт-мотив зводиться до тези: об'єктивні та суб'єктивні фактори не дозволили «Учительській громаді» реалізувати більшість програмних завдань через низький рівень національної свідомості українських учителів, слабку матеріально-технічну базу, відсутність координації дій із провідними українськими національно-культурними організаціями, «байдужість українських педагогів», які не вступали у лави товариства (с. 180).

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою та авторефератом дозволяє констатувати ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації. В авторефераті повністю розкрито мету та завдання дослідження, наукову новизну, апробацію та практичне значення основних наукових результатів. Основні положення дисертації, що виписані в авторефераті, логічно розкривають зміст досліджуваної проблематики. Опубліковані автором статті у фахових виданнях додатково відображають основні положення дисертації. Вони написані на достатньому науковому рівні з дотриманням вимог, які ставляться до наукових статей у фахових виданнях.

Разом з тим слід висловити деякі побажання:

1) вважаємо доцільним у першому розділі дисертації ґрунтовніше охарактеризувати сучасну закордонну історіографію;

2) робота значно виграла б за умови ширшого використання спогадів членів «Учительської громади», зокрема К. Студинського та О. Терлецького.

3) необхідно було б детальніше проаналізувати працю членів товариства у роки ЗУНР та польсько-української війни 1918 – 1919 рр.

4) вартувало б порівняти діяльність «Учительської громади» з аналогічними польськими товариствами, які діяли у першій третині ХХ ст. у Галичині.

Окреслені побажання не знижують наукового і практичного значення дисертаційної роботи Л.Г. Вовк. Дисертація є самостійною і новаторською. Отримані здобувачкою результати достовірні і науково обґрунтовані, мають суттєве теоретичне і практичне значення.

Наведене вище дає підстави стверджувати, що представлена кандидатська дисертація «Товариство «Учительська громада» у суспільно-культурному житті Галичини» (1908 – 1939)» є самостійним науковим дослідженням, містить оригінальні результати, суттєві для розвитку історичної науки, відповідає вимогам ДАК МОН України, а її авторка – Вовк Леся Григорівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

В.о. завідувача кафедри історії України,

політології та права

Національного лісотехнічного

університету України,

кандидат історичних наук, доцент

Л.Б. Шептицька

